

TIJDSCRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- en PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK:

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

1^e Jaargang

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON

1893

ADVERSARIA

BETREFFENDE AMSTERDAMSCH E PENNINGEN EN MUNTEN.

I.

Iets over de Amsterdamsche Noodmunt.

Nadat de heer TER GOUW in zijne »*Geschiedenis van Amsterdam*», deel VII, bl. 263 en vlg. de historie van deze noodmunt uitvoerig heeft nagegaan en ten duidelijkste aangetoond, dat de overlevering, dat dit geld van het altaar-zilver van de Oude en de Nieuwe kerk gemaakt was, geen geloof hoegenaamd verdient, is de Zeer Eerw. Heer B. H. KLÖNNE, Rector van het Beggijnhof, in »*de Katholiek*» CI. bl. 333 en vlg. met veel scherpzinnigheid komen bewijzen, welk zilver dan eigenlijk wèl tot het vervaardigen van die noodmunt versmolten is.

Stuk voor stuk noemt hij het zilver der gilden op, dat, gevoegd bij het zilverwerk der schutterijen, het kerkenzilver, wat men geree-

delijk kon missen, en het zilver door de burgerij ingeleverd, ter aanmunting werd »gebroecken».

Het zij mij vergund hier een paar opmerkingen te maken, waarmede deze noodmunt-geschiedenis weder eenigszins wordt aangevuld. In de vergaderingen van de Vroedschap is er sprake van één »meester», d. i. een goud- of zilversmid, die het zilver tot platen zou versmelten en daarvan geld zou slaan. (Resol. 15 Jan. 1578). Maar tien dagen te voren had men bepaald, dat de commissie ad hoc, uit drie personen bestaande, »eenige goutsmeden» zoude mogen »besygen», om dit geld te munten. Ik geloof, dat de commissieleden zich aan de oudste bepaling gehouden hebben en ieder één, dat is dus drie goud- of zilversmeden hebben gekozen, om onder hun toezicht dit werk uittevoeren.

Het munten was, gelijk bekend is, in dien tijd een zwaar en moeielijk en daardoor een tijdroovend handenwerk. Gleed de met de hand vastgehouden matrijs uit, zoodat de afslag onduidelijk werd, dan moest het stuk eigenlijk opgesmolten en op nieuw geslagen worden. Wij weten echter, dat dit in de praktijk maar al te vaak verzuimd werd. Neemt men in aanmerking, dat de nieuwe noodmunt reeds op 31 Jan. in omloop moest gebracht worden, dan bleven er nauwelijks veertien dagen tijds over, om al de stukken gereed te maken. Het is niet aante nemen, dat dit werk in dien korten tijd in één

werkplaats kon verricht worden. De noodmuntmeester kon immers niet eens deskundige gezellen aan 't werk zetten, omdat in Amsterdam geen munters van beroep te vinden waren. Ik meen daarom, dat er drie noodmuntmeesters zullen zijn geweest, die ieder hun zilversmidsteekens op de door hen vervaardigde munten hebben geslagen. Als zoodanig toch beschouw ik de tot dusverre geheimzinnige teekentjes het Boergoensche vuurstaal, het vaasje of altaartje 1) en de letters P G. doorengestoken — die afwisselend op de noodmunt voorkomen. Dergelijke teekens treft men ook op de noodmunten van Breda en Haarlem aan. En dit stempelen was noodig, wilde de stad zich waarborgen tegen eventueele bedriegerijen van de zijde van de munters. Zoo deze nu de stukken van minder gewicht of minder allooi dan door de regeering was bepaald, afleverden dan wees het merk uit, wie de schuldige was.

Ik behoef hier niet te herinneren, dat die merken geheel het karakter van meesterteekens dragen. Wie ze gebruikten en alzoo de muntmeesters van Amsterdam waren, zal de tijd wellicht nog leeren.

---

1) Dat het hierbedoelde figuurtje noch een vaasje, noch een altaartje is, schijnt mij duidelijk. Aan de onderzijde toch bespeurt men een schuin staand handvat. Wat kan dit figuurtje nu voorstellen?

Ik wensch er voorts op te wijzen, dat van deze noodmunten ook enkele nagemaakt zijn geworden. In de gemeentelijke verzameling ten archieve van Amsterdam berusten een paar dier imitaties. Bij aandachtige beschouwing zijn ze gemakkelijk te herkennen aan de arceeringen op het wapenschild aangebracht. De meesterteevens zijn tamelijk goed gevolgd, maar toch niet volkomen juist en het zilver is blijkbaar van minder gehalte.

Ik geloof niet, dat deze namaaksels uit den tijd stammen toen de noodmunt gangbaar was. Ze komen mij voor van latere bewerking te wezen, en zijn dan waarschijnlijk vervaardigd in de dagen, toen het Amsterdamsche „vierkante geld” door de talrijke liefhebbers gretiger werd gevraagd, dan het op de markt te vinden was, nadat de stedebeschrijvers eereerst de aandacht op gevestigd hadden.

TER GOUW meent, dat COMMELYN de eerste is geweest, die van de noodmunt gesproken, haar, om zoo te zeggen, ontdekt en er de eerste afbeelding van gegeven heeft in DOMSELAER'S stadsbeschrijving.

Er heeft echter een Amsterdamsch historicus bestaan, wiens aandacht reeds vroeger op die noodmunt gevestigd was, nl. de patricier Dr. GERIT PIETERSZ. SCHAEF, (overl. 21 Juni 1655) over wien men het een en ander lezen kan in het Amsterdamsche Jaarboekje van 1889.

In eene auctie ten vorigen jare (20—24 Mei

1891) door den boekhandelaar S. L. VAN LOOY, te Amsterdam gehouden, kwam een handschrift in veiling bevattende een onafgewerkte penningkundige geschiedenis en eene historie der Nederlandsche munten van de hand van dezen verdienstelijken regent. Dit handschrift was verrijkt met tal van afbeeldingen van penningen en munten in houtsnede, de eene fraai, de andere zeer ruw van bewerking. Onder die van ruwe bewerking kwamen ook verschillende afbeeldingen van de toen ter tijd nog uiterst zeldzame vierkante stukken van Amsterdam voor. Het is dus mogelijk, dat deze ijverige snuffelaar in de oude stadspapieren, de eerste was, die in een der verborgen hoeken of kasten van de Theaurie eenige overgebleven of achtergehouden exemplaren van de spoedig door de regeering weer ingewisselde — het is daaraan toeteschrijven, dat de nog bestaande exemplaren zoo weinig afgesleten zijn — en toen natuurlijk versmolten noedmunt vond. Ware hij niet door den dood overvallen, zijn penningwerk, het eerste nationale van dien aard, zou in 't licht verschenen zijn en ook het eerste bericht over ons geld hebben bevat.

MR. N. DE ROEVER.

A., Oct. '92.
